

ZARARLI ALIŞKANLIĞI ÖNLEMENE YÖNELİK BİR ARAÇ OLARAK GÜNAH VERGİLERİ VE ETKİNLİĞİ

Deniz TURAN

Uludağ Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü 16059 Görükle/Bursa

E-posta: dturan@uludag.edu.tr

Ali YURDAKUL

Uludağ Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü 16059 Görükle/Bursa

E-posta: ayurdakul@uludag.edu.tr

Özet

Devletin gelire ihtiyaç duyduğu zamanlarda sigara, alkol, kumar ve benzeri mal ve hizmetler üzerine aşırı vergiler uygulayarak gelirini artırmaya çalışması yaygın bir uygulamadır. Günah vergisi olarak isimlendirilen bu tür müdahaleler, son yıllarda artış göstermeye ve ekonomik hayatta etkilerini daha fazla hissettirmeye başlamıştır.

Günah vergilerinin dışsal maliyetlere yol açan malların tüketimini azaltmak ve yol açtığı zararları içselleştirmek amacıyla bir araç olarak kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır. Yapılan çalışma, günah vergilerinin temel özelliklerini ve ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal etkileri açıklığa kavuşturmayı amaçlamaktadır. Günah vergilerinin ekonomik ve sosyal açıdan incelendiği bu çalışmanın bulguları şunlardır; Günah vergileri ilk uygulandığı dönemlerde dini temellere dayanana bir yapıya sahip olmasına karşılık, son yıllarda ekonomik ve sosyal gerekçelerle alınması ile bu vergilerin kapsamı genişlemeye başlamıştır. Günah vergilerinin zararlı alışkanlıkları önlemede ki rolü sınırlı düzeydedir.

Anahtar Kelimeler: *Günah Vergisi, Ramsey Kuralı, Vergi Kaçakçılığı*

Alan Tanımı: Mali İktisat (Kamu Ekonomisi ve Kamu Maliyesi)

SIN TAX AND EFFECTIVENESS AS AN INSTRUMENT FOR PREVENTION OF HARMFUL HABITS

Abstract

When governments needs increase of budget revenue generally they used to extreme tax policy for cigarettes, alcohol consumption and etc. This kind of policies named on "sin tax" and which has been increased in economic life and politics structure. But policy makers intendend this kind of tax priorities for averting damages for public health and internalizing externalities. This study focused on basic characteristics of sin taxes and economics – social effects. The main findings of our work is sin taxes had been used for religional purpose; but nowadays frequently extended for general tax policies and purpose of prevent public health threats is minimum.

Key Words: *Sin Taxes, Ramsey Rule, Efficiency, Externalities, Public Health*

JEL Classification: H21, H23, I18

1. GİRİŞ

Devletin gelire ihtiyaç duyduğu zamanlarda sigara, alkol, kumar ve benzeri mal ve hizmetler üzerine aşırı vergiler uygulayarak gelirini artırmaya çalışması yaygın bir uygulamadır. Günah olarak tanımlanan mal ve hizmetlerin temel özellikleri, tüketimlerinin inelastik talebe sahip yani bağımlılık yaratıcı olması ve negatif dışsallıklara yol açmasıdır. Günah vergisi olarak isimlendirilen bu tür müdahaleler, belirli dışsal maliyetleri olan malların tüketimini azaltmak için vergileri bir araç olarak gören seçmenler ve politikacılar tarafından desteklenmektedir. Son yıllarda yönetimlerin obezite ile mücadele, müstehcen eğlenceler vb diğer davranış türlerini kötü alışkanlıklar kavramının kapsamına sokmaya ve vergiler ile bu davranışlar değiştirmeye çalıştıkları görülmektedir. Ekonomik ve sosyal nedenlerle günah vergisi uygulamalarına karşı argümanlar geliştirilmiş ve yoğun şekilde eleştirilmeye başlanmıştır.

Çalışmanın amacı, günah vergilerinin temel özelliklerini ve ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal etkileri açığa kavuşturmak suretiyle günah vergilerinin zararlı alışkanlıkları önlemede ki etkinliğini değerlendirmektir.

Bu çalışmada ilk olarak günah vergilerinin temel özellikler ele alınacak ve dünyada ki günah vergisi uygulamalarına değinilecektir. Daha sonra günah vergilerini destekleyen ve karşı çıkan iddialara yer verilecektir. Son kısımda ise günah vergilerinin zararlı alışkanlıkları önlemede ki etkinliği incelenecektir.

2. GÜNAH VERGİLERİNİN TANIMI VE TEMEL ÖZELLİKLERİ

Günah vergisi (sin tax), sigara içmek, alkol kullanmak, çevreye zarar vermek gibi insani düşkünlük ya da günahkâr (sinful) zevklere bedel yüklemek için uygulanan ve tüketim vergileri içerisinde yer alan bir vergi türüdür (Lorenzi, 2004:59).

Yasal ve yaygın tüketilen ancak toplumca uygun görülmeyen erdemsiz malların tüketimi üzerine konulan ve kişileri tüketimden vazgeçirerek tüketimi kısıtlamaya veya olumsuz dışsallığı azaltmayı amaçlayan günah vergileri, ekonomi literatüründe tüketimi kısıtlayıcı vergi (sumptuary tax), tüketimi düzenleyici vergi (regulatory taxes) ya da cezalandırıcı vergi (punitive tax) olarak da adlandırılmaktadır (Hyman, 1999:146). En önemli örnekleri alkol, tütün ve kirlilik vergileridir (Musgrave-Musgrave, 1984:437-438).

Davranışların günahkâr olduğuna karar vermek sadece bireysel bir çıkmaz değil, bir kamu politikası tercihi olarak zor bir meseledir. Yönetimin gücü vergileri tayin etme yeteneğinden türemektedir. Vergiler hangi konulardan alınması gerektiği kararı ahlaki, politik ve ekonomik faktörlere dikkat edilmesini gerekli kılmaktadır. Yönetimlerin vergi sistemini kullanılarak istenmeyen davranışlar değiştirilmeye çalışması, gelire ihtiyaç duyduğu zamanlarda sigara, alkol, kumar ve benzeri mal ve hizmetler üzerine aşırı vergiler uygulayarak gelirini artırmaya çalışması yaygın bir uygulamadır (Lorenzi, 2004:60).

Ekonomik terim olarak günah¹ vergisi, tüketimden vazgeçirmek için planlanan vergilerden kategorik olarak farklı değildir. Mal ve hizmetlerin tüketiminden ya da satın alınmasından

---

¹ Vergileme bağlamında “Günah”, popüler ancak yanıltıcı ve hileli bir kavramdır. Ekonomik bakış açısıyla günah kavramı, kişisel olarak zararlı ve bağımlılık yaratan maddeler ile başkasına negatif etkisi olan

toplanan hükümet gelirleri, aşağıdaki özellikleri sergiler ise günah vergisi olarak tanımlanabilir (Thornton, 2003:12).

- Günah vergisine konu olan mal ve hizmetlerin tüketimi inelastik talebe sahiptir (Edizdoğan, 1981:11). Talep esnek değildir çünkü sözkonusu madde ya da davranış yüksek derecede zevk verici ve bağımlılık yaratıcıdır. Vergi oranları artırıldığında dahi, talebin fiyat esnekliği çok düşük olduğundan, talep çok az düşmektedir. Bunun sonucunda ise bir yandan devlet istediği vergi gelirini elde ederken, diğer taraftan tüketici tercihlerinde önemli değişiklikler olmadığı için, ortaya çıkan ek kayıp teorik olarak çok sınırlı kalmaktadır. Ancak talebin inelastik olduğu bu tür maddelerde vergi adaletsiz bir hal almaktadır (Lewis, 1984, 227).
- Günah vergisine konu olan davranışların bireyin kendisine zarar verici özelliği bulunmaktadır. Günahkâr davranışlar hâlihazırda ya da uzun vadede kişisel olarak sağlığın zayıflaması, obezite vb. negatif etkiler ortaya çıkarır. Bu malların özel ve sosyal maliyeti arasındaki toplum aleyhine ortaya çıkacak fark, vergi olarak alınmaktadır.
- Bu davranışlar negatif dışsallıklar meydana getirir. Diğer insanlar bu faaliyetler nedeniyle olumsuz etkilenir. Sigara dumanı ve egzozdan yayılan gazların yol açtığı negatif dışsallıklar örnek verilebilir.

Son yıllarda alkol, tütün tüketimi yanı sıra birçok konu günah vergileri kapsamında vergilenmeye başlanması yeni bir olgudur. Yönetimlerin obezite ile mücadele, müstehcen eğlenceler, madde bağımlılığı (Drugs), Karbonmonoksit temelli yakıtların kullanımı vb davranış türlerini kötü alışkanlıklar kavramının kapsamına sokmaya ve vergiler ile bu davranışlar değiştirmeye çalıştıkları görülmektedir (Lorenzi, 2004:62). Günah vergisi olarak isimlendirilen bu tür müdahaleler, belirli dışsal maliyetleri olan malların tüketimini azaltmak için vergileri bir araç olarak gören seçmenler ve politikacılar tarafından desteklenmektedir. Ancak yol açtığı ekonomik ve sosyal sonuçları nedeniyle günah diğer özel tüketim vergilerinden farklı bir yapıya sahiptir ve ayrı bir başlık altında incelenmesi gereği ortaya çıkmıştır.

3. GÜNAH VERGİLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Günah vergilerinin kullanılarak kötü alışkanlıkların kontrolü eski tarihlere dayanmaktadır. İstenmeyen faaliyetlerin ve kötü alışkanlıkların kontrol altına alınması ve vergilendirilmesi ilk zamanlarda dini çabalarla yapılmaktaydı. İngiltere’de günahları kontrol etmek için din ve ahlâka dayanarak özel hayatı yani yiyecek, giyecek, tütün ve içki kullanımını düzenleyen kanunlar vardı ve vergilemeden yasaklamaya kadar çeşitli araçlar kullanılmaktaydı (North, 1988:41-61).

Bu dönemde papalar, hayat kadınlarından zorla topladıkları paralar ile artan dini projeleri finanse etme yoluna gitmişlerdir. Örneğin Papa X. Leo ihtiyaç duyduğu fonları, hayat kadınlarının kazançlarından sağlamaktaydı. Papa, binlerce vesikalı hayat kadınına günah vergisi vermeye zorlamıştır. Papalık, hayat kadınlarından pişmanlık sonucu günahlarının affedilmesi karşılığı aldığı ücretleri arttırmıştır ve ruhlarını cehennemden harç karşılığı kurtarmıştır. Papa II. Clement genelev

---

faaliyetlerdir. Günahın dini tarifi burada bize yardımcı olmaz çünkü dini açıdan günah, kaçınılmalı ya da yok edilmelidir ve vergilemeye açıkça izin vermez.

gelirini kiliseye aktarmıştır. Hayat kadınlığı ile suçlanan kişiler malvarlığını elden çıkartırken, hayatta ya da ölü olduğuna bakılmaksızın, mal varlığının yarısını rahibe manastırına devretmekteydi. Mahkemelerin genelevleri vergilemesi ile ilgili yetkisi 16.yy'ın yarısına kadar varlığını sürdürmüştür (Lorenzi, 2004:59).

12.yy'da düğünden önce eşini terk eden nişanlı erkekler de benzer şekilde cezalandırılmıştır. 1651 yılında Massachusetts'de kadınların altın ve gümüş dantel, düğme kullanmaları ve yüksek topuklu bot giymeleri yasaklanmıştır. Şeker, baharat, şarap gibi lüks mallara ithalat vergileri uygulanmıştır. Rusya'da ise Çar, tütün içenlerin ilk yakalanışta kamçılanmasını, ikinci defasında öldürülmesini emretmiş ve enfiye çekenlerin burunlarının kesilmesine karar vermiştir (Heaton, 2005:218). Osmanlı İmparatorluğu'nda ise Genç Osman, tütün kullanımını yasaklamıştır. Ancak bu baskılar amacına ulaşamamış ve tütün, şarap gibi maddeler üzerinden vergi geliri sağlanacağı anlaşıldığında, söz konusu maddelerin kullanımına daha ılımlı yaklaşılmaya başlanmıştır.

Osmanlı döneminde gayri Müslim azınlıklardan alınmaya başlayan Şıra Resmi ile tütün kullanımından ilk vergi alınmaya başlanmıştır. 16. asır sonrası *zecriye* olarak alınmaya devam edilmiştir. Alkollü içki ticareti yapanlardan *Resm-i Beyiye adı ile* bir çeşit ruhsat harcı olarak alınmaya başlamıştır. *Tönbeği Beyiyesi* ise 1863'te sisteme giren tütün mamulleri satışından alınan bir başka tüketim vergisi türü olarak kabul edilebilir 1862 yılında tütün, Osmanlı İmparatorluğu'nda devlet tekeli altına alınmıştır (Öner, 2001:55).

İçki, sigara, çay, kahve gibi alışkanlık yaratan ve topluma zararlı maddeler üzerinden alınan vergiler, Amerika vergi tarihinde önemli bir yere sahiptir. Alexander Hamilton viskiyi lüks mal olarak görmüş, toplumun ahlakını ve halkın sağlığını bozduğu gerekçesi ile 1791 yılında viski vergisi yasalaştırılmıştır. Thomas Jefferson zamanında (1801-1809) viski ayaklanmaları (Whiskey Rebellion) nedeniyle bu vergi tamamen kaldırılmıştır. Ancak iç savaşların başlamasıyla birlikte, ortaya çıkan finansman ihtiyacından dolayı, acil tedbir olarak, tekrar alkol kullanımı üzerinden vergi alınmaya başlanmıştır (Mitchell, 1990: 277).

Günah vergilerinin sadece savaş döneminde kullanılan bir vergi olarak kullanılmasından New Deal Planı² zamanında vazgeçilmiştir. Başkan Roosevelt 1929 büyük bunalımı sonrası Amerika ekonomisini kurtarmak için günah vergilerini bir araç olarak kullanmıştır (Yelvington, 1997:53).

Son zamanlarda ise günah vergilerinin kapsamı genişlemeye başladığı görülmektedir. Amerika'nın Utah eyaletinde XXX Vergileri uygulanmaya başlanmıştır. Müstehcen içerikli ticaret (video, resim, yazı gibi dökümanlar), hayat kadını siparişi hizmeti (escort service) ile eskort ve adult eğlence endüstrisinden %10 oranında vergi almaya başlanmıştır. Bu vergi gelirinin, seks suçlarının tedavi programları için tahsis edilmesi planlanmaktadır(Waisanen, 2004:30).

Newyork meclisi video oyunları, film kiralama, şekerli yiyecekler ve kuruyemiş tüketimi gibi alışkanlıkların, televizyon bağımlılığı sendromunu çocuklar arasında yaygınlaştırdığı ve çocuk çağı obezitesine (childhood obesity) yol açarak sağlık maliyetlerini arttırdığını gerekçe göstererek, bu mal ve hizmetlerin satış vergisini arttırmıştır(Waisanen, 2004:31).

---

² New Deal, Roosevelt'in ABD ekonomisini büyük bunalımdan kurtarmak için 1933-1937 arası uyguladığı ekonomik, siyasi, sosyal önlemlerin tümüdür.

Günümüzde ciddi sağlık sorunlarına yol açtığı gerekçesi ile alkol ve tütün ürünleri üzerinden alınan vergilerin artırılmasını yönünde baskılar artmaktadır. Ancak bu argümanın, Hamilton'un 200 yıl önce viskiden ilk günah vergisinin alınma nedeniyle aynı olması, günah vergilerini savunanların temel ikilemini ortaya koymaktadır. Günah vergilerinin tarihsel gelişimine bakıldığında, verginin esas amacının söz konusu zararlı alışkanlığı önlemekten çok, devletin gelirlerini artırmak olduğu görülmektedir.

4. GÜNAH VERGİLERİNİ DESTEKLEYİCİ VE KARŞI OLAN İDDİALAR

Alkol ve tütün gibi bireye ve üçüncü kişilere zarar veren alışkanlıklar üzerinden vergi alınması, pratikte kabul gören bir uygulamadır. Sağlıksız ve istenmeyen davranışların vergilendirilmesi ve buradan elde edilen gelirin bütçe dengesi ya da belirli programların desteklenmesi amacıyla kullanılması, hükümetler tarafından desteklenmektedir. Ancak kamu hizmetlerini, politik olarak popüler olmayan azınlıkların meşru davranışlarını hedef alarak finanse etmek ahlâki değildir. Ayrıca günah vergileri, ekonomik ve sosyal olarak aşılması güç sorunlara yol açmaktadır.

4.1. Günah Vergisini Destekleyici İddialar

Günümüzde günah vergileri kapsamının giderek yaygınlaştığı ve söz konusu vergilerin artırılması yönünde baskıların arttığı görülmektedir. Özellikle Dünya Sağlık Örgütü (WHO), sigara üzerinden alınan vergilerin artırılmasını ve elde edilecek gelirin sağlık hizmetlerinin finansmanına tahsis edilmesini öngören tavsiyelerde bulunmaktadır (WHO, 2006:3). Bunun yanı sıra dünyada vergi tabanının günah vergilerine kaydırılmasına yönelik çabalar bulunmaktadır. Günah vergilerini destekleyici görüşler başlıca üç noktada toplanmaktadır (Lorenzi, 2004:60-61).

- Günah vergisi söz konusu mal ve ya hizmetin maliyetini artırır ve günah fırsatlarını azaltır. Kişilerin taleplerini azalmasına ve gelirlerini daha verimli alanlarda kullanmalarına yol açar. Günah vergisinin aşırı olduğu durumda ise istenmeyen davranış ortadan kaldırılabilir.
- Günah vergisi uygulamasından sağlanan gelir ile kendine zarar verici davranışlar ve negatif dışsallıkların yol açtığı maliyetler finanse edilebilir. Örneğin tütün vergilerinin geliri ile sigara bırakma merkezlerinin finanse edilmesi, alkol vergilerinden sağlanan gelir ile alkol bağımlılarının tedavi masrafları karşılanabilir.
- Günah vergileri, arzu edilmeyen faaliyetleri vergiler ve toplum yanlısı davranışların vergilenmesine duyulan ihtiyacı azaltır. Günah vergileri, gelir vergisinin yol açtığı refah kaybını karşılamak için kullanılabilir.

4.2. Günah Vergisine Karşı Konulan İddialar

Herhangi bir günah vergisinin günah ya da zararı azaltması ve sosyal olarak arzulanan sonuçlar yaratma başarısına yönelik çok sayıda eleştiri getirilmiştir. Günah vergilerine karşı ortaya konulan iddialar başlıca beş noktada toplanmaktadır (Lorenzi, 2004:61).

- Günah vergisinin regresif bir yapıya sahip olması, düşük gelirli kişiler için adaletsizlik yaratmaktadır (Pechman-Okner, 1974:1). Düşük gelirli, yüksek gelirli kişilere oranla

daha çok sigara içerler ve gelirlerine oranla ödedikleri vergi daha fazladır³. Gelir dağılımı fakirler aleyhine bozulur. Alkol ve sigara bağımlılığının düşük gelir gruplarında daha yüksek düzeyde olması, bu negatif etkiyi artırmaktadır

- Günah vergileri politikacılar için ahlaki risk oluşturur. Politikacılar, arzu edilmeyen davranışları engellemek ile gelirleri arttırmak için alışkanlıkları teşvik etme amaçları arasında tereddütte kalırlar (Charles, 2002:1). Günah vergileri hedeflenen malların tüketimini ortadan kaldırmaz. Hükümet bu haksız kazanca alışır ve kendini mecbur hissederler. Kamu sağlığını düşündüklerini belirtse de, kişilerin tütün ve alkol satın alarak bütçeyi desteklemelerine ihtiyaçları vardır. Hükümetler ek gelir kaynağına ihtiyaç duyduklarında günah vergilerini artırma ya da yeni günah vergileri alma yolunu tercih ederler. Gazoz ve kolesterolün vergilenmeye çalışılması bu duruma örnek verilebilir.
- Günah vergileri, kişilerin alışkanlıklarını, aynı fiyatlarla daha kalitesiz maddelerle gidemelerine yol açar. Alışkanlıkların güçlü derecede arzu edildiği durumlarda bu vergiler ciddi bir tüketimden caydırıcılık özelliğine sahip olamazlar. Tüketicilerin talepleri, vergilenmeyen ve potansiyel olarak daha zararlı mallara yönelir ve sosyal refah olumsuz etkilenmektedir. Bu duruma örnek olarak sigara fiyatlarının yükselmesi nedeniyle daha düşük kalitede sigara kullanımının yaygınlaşması, alkol fiyatlarının artması nedeniyle ispiro kullanımının yaygınlaşması verilebilir (Shughart, 1997:16).
- Günah vergileri yolsuzluk ve suçta neden olan yeraltı piyasasının oluşmasına yol açar, kara borsayı teşvik eder ve kanunlara saygısızlığı artırır. Bu etki tüm müdahalecilik şekillerinde dikkate alınması gereken önemli bir konudur ancak günah vergileri için özel bir sorundur. Günah vergileri genellikle sorunun coğrafi olarak transferi ile sonuçlanır ancak sorunu çözmemektedir. Günah vergileri kişilerin ticaretlerini gayri resmi sektörlerle yönelttiği için, devlet gelirinin azalmasına yol açar (Sirico, 1995:4).
- Günah vergileri optimum vergileme ilkeleri açısından ele alındığında Ramsey'in Ters Esneklik Kuralı günah vergileri konusunda başarısız olmaktadır. Ramsey kuralı, tüketicilerin fiyat değişimlerine nispeten az tepki verdikleri alkol-tütün gibi mallara yüksek oranlarda uygulanacak vergileri haklı göstermektedir. Ramsey Kuralı, tüketim mallarının sahip oldukları talep elastikiyetleri ile ters orantılı vergilenmesini savunmaktadır (Alm, 1996:119) ancak politik maliyetleri dikkate almamıştır (Shughart, 1997:17). Farklı şekilde uygulanan oranların, çıkar gruplarının politik güçlerine göre belirlendiğinin ve politik sistemin bir ürünü olduğunu kavrayamamıştır. Vergi oranlarının

---

³ Sigaranın yoksullar arasında daha yaygın olması birkaç nedene dayanmaktadır. Bunlardan ilki yoksulların ve az eğitilmiş kişilerin sigaranın yol açtığı risklerin farkında olmamasıdır. Ayrıca yoksul kesim stresi engellemek için, tedavi araçlarının yokluğu nedeniyle, düzenleyici bir tedavi yöntemi olarak sigarayı kullanmaktadır. Son olarak sigara kullanımı, kişinin kendini ödüllendirme yöntemi olarak görülmektedir (Bobak ve diğerleri, 2000:56-57).

belirlenmesinde politik güç, Ramsey yasasından daha belirleyicidir⁴. Diğer taraftan politik süreç sonunda farklı oranların belirlenmesi, politik maliyetlere de yol açmaktadır. Yüksek vergi ödemek istemeyen gruplar politik sürece girmek ve bu yasaların meydana gelmesini engellemek ya da yasalaşanları iptal etmek için politik maliyetleri ödemeye razı olurlar (Holcombe, 1998:362).

5. GÜNAH VERGİLERİNİN ZARARLI ALIŞKANLIKLARI ÖNLEMEDE Kİ ETKİNLİĞİ

Günah vergisini savunan kesimler, sözkonusu vergileri kullanılarak toplumda belirli tüketim ve davranış kalıpları vergilendirilmek suretiyle, negative dışsallıklara yol açan zararlı alışkanlıkların etkileri ile mücadele edilmeye çalışıldığını ileri sürmekte ve günah vergilerini desteklemektedirler. Ancak yapılan çalışmalar, günah vergilerinin zararlı alışkanlıkları önlemede ki etkisinin sınırlı düzeyde olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu başlık altında günah vergisi uygulamalarının zararlı alışkanlıkları gidermede ki etkinliği ve ortaya çıkardığı sonuçlar ele alınacaktır.

Toplum, yaşamın ilk yıllarından itibaren kişilerin kararları ve davranış kalıpları üzerinde büyük etkiye sahip olmuştur. Paternalist amaçlarla devletler günah vergilerini uygulamakta ve yüksek oranlı günah vergileri ile zararlı davranışları caydırılmaya çalışmaktadır. Günah vergilerinin zararlı alışkanlıkları engelleme üzerinde ki etkisi incelenirken, günahın kendi başına zararlı olup olmadığı değil, günahın vazgeçirme üzerine yoğunlaşmak gerekmektedir. Alkol, uyuşturucuyu zarar verici şekilde kullanmak ve akciğer hastalığına yakalanmak ahlaki bir hak değildir (Sirico, 1995:11-13). Günah vergisine karşı olmak ile ahlaki göreceliği karıştırmamaya dikkat edilmelidir. Paternalist müdahaleleri savunan kesimler, devletin sübvansiyon, vergi, kısıtlamalar ile kendi tercihlerimize göre daha mutlu edeceğini savunurlar. Buradaki asıl soru şu olmalıdır; politikacıları ve bürokratları, ahlaki olarak belirsiz olan bir alanda günahları cezalandırma ile görevlendirmeyi ister miyiz? Ya da bu görev topluma, aileye ya da geleneklere bırakılmalı mıdır? Devlet memurları insanlara yardım edecek bilgilerden yoksundurlar (Whitman, 2006:14). Birçok birey ise nelerin, kendilerinin en iyi çıkarlarına olduklarını devleti yönetenlerden daha iyi bilirler ve en uygun çözüm üretirler⁵. Davranışlarında ve tüketimlerinde optimali ya da hemen hemen optimalliği seçen birçok bireyin yeteneklerini sınırlamaktan kaçınmak gerekmektedir. Zararlı alışkanlıklardan vazgeçirmede paternalist yaklaşımların, kişisel çözümlerden daha iyi sonuç üretmediği bir gerçektir. Hayek'e göre bizim ahlaki hayatımızı idare etmesi için tüm kuralları devletin belirlemesi için bir neden yoktur. Devlet kurumları erdemli ve erdemsiz davranışları belirlemek için gerekli önemli bilgilerden yoksundur ve toplumun sahip olduğu ve kullandıklarından daha az hüküm alanına sahiptir. Paternalist amaçlarla, hem ahlaki hem de ekonomik bakış açısından zararlı alışkanlıklarla mücadelede bir politik araç olarak günah vergilerini savunmak doğru değildir (Sirico, 1995:15).

⁴ Örneğin Kuzey Carolina'da bir paket sigaradan %5 oranında vergi alınırken, Oklohoma'da insanlar aynı gelir ve kişi başına aynı tüketim harcamalarına sahip olmasına karşılık, %23 vergi uygulanır. Vergi oranları arasındaki farklılık, politik tercihlerin farklılığından kaynaklanmaktadır (Holcombe, 1998:363).

⁵ Alkol ve ilaç bağımlılığı ile mücadelede ebeveynlerin çocuklarına olan sorumluluğunun, okul ve devletten daha fazla sorunları çözdüğü konusunda hemfikir vardır (Thornton, 2003:18).

Günah vergilerinin zararlı alışkanlıklar üzerinde ki caydırıcı etkisi sınırlı düzeydedir. Çünkü birçok durumda günah vergisi, negatif dışsallık yaratan sorunlu faaliyetleri (sarhoş araba kullanma, şiddet ve suç) hedef almamaktadır. Örneğin alkol kullanımı ile ilgili temel sorun, ne kadar tüketildiğinden çok nasıl tüketildiğidir. Uzun süreli içme, sarhoşluğa, kazalara, ekonomik, sosyal ve sağlık sorunlarına yol açar. İlimli içme ise bunlara yol açmaz. Alkol üzerinden alınan yüksek vergiler, dışsallığa yol açmayan ilimli içicilere zarar vermektedir. Bu malların tüketiminden kaynaklanan sosyal maliyetler koşullara göre değişmesine karşılık, günah vergileri alkol ve sigara ile ilgili problemler arasında ayrıma gitmemektedir (Thornton, 2003:15).

Günah vergileri, zararlı alışkanlıklara yol açan maddelerin tüketimini kısma konusunda etkin değildir. Günah vergisi artışının, tütün ve alkol tüketimi ile ilgili negatif dışsallıklar üzerinde ters ve beklenmedik etkilere yol açar ve sosyal refah olumsuz etkilenir. Devlet bu tür mallara yüksek maliyetler yüklediği zaman, sözkonusu malların talep esnekliği sert olduğundan, bu vergilerin tüketim üzerinde büyük bir etkiye sahip olacağı söylenemez. Bu tür vergi uygulamaları tüketicileri, isteklerini ikame edebilecekleri başka mallara yöneltecektir ve toplum açısından daha olumsuz sonuçların doğmasına yol açacaktır. Bireyler tüketim miktarını sürdürmek ve alışkanlıklarını tatmin etmek amacıyla, kaliteli ürünleri ucuz ve kalitesiz mallar ile ikame ederek tepkisini gösterebilir (Black-Mohamed, 2006:136). İnsanlar sıçramak için daha çok enerjiye (more bang for the buck) sahip olmaya çalışırlar (Sirico, 1995:7). Eğer sigara yüksek oranda vergilenirse, bazı tüketiciler daha yüksek nikotin içeren, filtresiz düşük kaliteli sigara⁶ kullanmaya yönelirler. Günah vergileri, sigarada bulunan katran ve nikotin oranlarını artırmaya yönelik etki yapmaktadır (Thornton, 1991:95). Eğer alkole yüksek vergi konulur ise düşük alkol oranı içeren içkiler yerine, daha yüksek alkol oranı içeren sert ve düşük kaliteli içkiler tercih edilir. Düşük kaliteli günah malların tüketimi ise sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır ve sonuçta tüketici refahı azalmaktadır (Gant-Ekelund, 1997:253).

Günah vergisinin yüksek oranlarda uygulanması kaçakçılığın artmasına ve verginin, zararlı sayılan ürünlerin tüketimini kısıtlayıcı etkisinin sınırlı düzeyde kalmasına yol açmaktadır. Kaçakçılığın artması sonucunda devletin vergi gelirleri düşmektedir. Kanada hükümetinin 1980'li yıllarda sigara üzerinden aldığı vergide yaptığı aşırı artışın yol açtığı kaçakçılık ve vergi gelirlerinde yaşanan azalma örnek olarak verilebilir. Kanada hükümeti sigara üzerinden alınan vergiyi, paket başına 46 sent'den 3,27 dolara yükseltmiştir (Ekelund-Thornton, 1993:1). Yüksek vergi oranları, toplumda büyük çapta kanunsuzluğa yol açmıştır. Sigara, sınırlardan daha ucuz fiyatlarla sokulmaya başlanmış ve yeraltı ekonomisi kaçınılmaz hale gelmiştir. Karaborsada sigara, piyasa fiyatının yaklaşık yarı fiyatına satılmaya başlanmıştır. Kanunlar karşısında büyük riskler almaya gönüllü olan kaçakçılar büyük kazançlar elde ederken, günah olarak sayılan malları kullanan iyi niyetli kullanıcılar, bu mallara yüksek fiyatlar ödemişlerdir. Sonunda Kanada hükümeti sigara vergisini yarıya indirmek zorunda kalmıştır (Sirico, 1995:8). Devletin vergilerle yaptığı müdahaleler sorunu çözmemiştir⁷.

⁶ Sahte sigara üretiminde, genellikle bozulmaya yüz tutan ve küflenmiş tütünlerin kullanıldığı ifade edilmektedir (KOM, 2005:98).

⁷ Türkiye'de tütün mamullerinin bünyesindeki vergi oranlarının yüksekliği dolayı tüketici, piyasalardaki kaçak ve sahte ürünlere yönelmektedir. Türkiye'de son yıllarda ülke nüfusunda meydana gelen artışa paralel olarak resmi sigara tüketiminde artış olmamış, hatta %5-6 oranında düşüş kaydedilmiştir. Bu düşüşteki temel

Günah vergisinden elde edilen gelir ile negatif dışsallıkların yol açtığı sosyal zararları finanse edilmesi, günah vergilerini destekleyen kesim tarafından savunulmaktadır. Bazı vergi gelirlerinin tahsis edilmesi (earmarked) ya da ipotek edilmesi (hypothecated) yeni bir uygulama değildir ancak sağlığın ve çevrenin finansmanı için kullanımına olan ilgi artmıştır. 1980 sonrasında günah vergileri birçok gelişmiş ülkede tütün ve alkol kullanımının kontrolü ya da genel sağlık faaliyetlerinin desteklenmesi için tahsis edilmektedir (Plá-Jones, 2003:125). WHO ısrarla hastalıkların kontrolü ya da genel sağlık faaliyetlerinin desteklenmesi için günah vergilerinin tahsis edilmesini önermektedir⁸. 1999 yılında İngiltere hükümeti tütün vergi gelirini, sigarayla ilgili hastalıkların tedavisine ayırmaya karar vermiştir. 2002 yılında İspanya, belirli hidrokarbon kullanımı üzerine bir perakende vergi koymuş ve gelirini sağlık ve çevreyle ilgili kamu harcamalarına tahsis etmiştir. Kaliforniya Eyaleti'nde sigara vergisinin %25'i, sigara karşıtı eğitim ve sigarayla ilgili araştırmalara tahsis edilmiştir. Yeni Zellanda'da alkol üzerinden alınan vergi, alkol kullanımının yol açtığı zararı azaltma ve eğitim ve araştırma hizmetlerine tahsis edilmiştir (WHO, 2006:4).

Günümüzde alkol, tütün gibi ürünler üzerinden yüksek oranlarda vergi alınması uygulamaları, vergilenmesi, kullanıcı ücreti ya da tüketimden kaynaklanan negatif dışsallıkları düzeltme aracı olarak gösterilerek haklı çıkarılmaya çalışılmaktadır. Ancak ekonomik sonuçları açısından temelde yanlış iddialardır. Kullanıcı ücreti ve düzeltici vergiler terimleri, geliri artırmak için uygun ve basit bahanelerdir. Zararlı alışkanlıklarla mücadele amacıyla günah vergilerinin belirli sosyal programların finansmanına tahsis edilmesi yeterli ve uygun bir yöntem değildir. Normatif amaç, bu malları vergilemenin gerçek nedeni değildir. Günah vergilerinin artırılmasının yarattığı sakıncalar gözönüne alındığında, sosyal programları desteklemek için günah vergilerin tahsis edilmesini savunmak yanlış olacaktır (Plá-Jones, 2003:123). Aslında hükümetler, dışsallık

---

nedenlerden birisi, Türkiye'ye yasadışı yollardan giren kaçak ve sahte tütün mamulleridir. Kaçak ve sahte sigara tüketimi göz önüne alındığında, tüketimde herhangi bir azalma olmadığı tahmin edilmektedir. Bu miktarın sigarada yıllık tüketim miktarının %10-15 civarında olduğu ve bu yolla devletin vergi kaybının ise yaklaşık 750 milyon ABD Doları civarında gerçekleştiği tahmin edilmektedir (DPT, 2007:169).

⁸ 2002 Mayıs ayında 56. Dünya Sağlık Kongresinde kabul edilen ve 2006 Ocak ayında 147 devlet tarafından onaylanan WHO Tütün Kontrol Çerçeve Anlaşması'nda vergi tahsisi konusuna değinilmiş ve günah vergilerinin bir kısmının kamu hizmetlerine tahsis edilerek, yüksek vergi nedeniyle oluşan refah kaybının azaltılması yönünde tavsiyede bulunulmuştur (WHO, 2006:3).

maliyetlerini etkin olarak düzeltmeye çalışmamaktadır. Hükümetin amacı daha çok kendi çıkarıdır ve ileriye göremez. Politikacılar, seçim bölgelerinde verdikleri vaatleri yerine getirmek için en az marjinal politik maliyetli gelir kaynağı aramakta ve geniş tabanlı vergiler yerine, günah vergilerini tercih etmektedirler (Shughart, 1997:25). Politikacıların, günah vergilerini artıracığını vaad eden programlar hazırlayarak oy toplamaya çalışması halinde, günah vergisi oranları aşırı düzeyde yükselecek ve yukarıda değinilen olumsuzlukların artmasına neden olacaktır. Ayrıca sosyal programların finansmanında sadece günah vergilerinin kullanılması halinde, vergi tabanı dar olacağı için yeterli kaynak sağlanamaz. Bu mallar azınlık tarafından kullanılır ancak sağlık hizmeti herkese sunulur. Tahsis edilen vergiler, esnekliğin yitirilmesine yol açabilir (Holcombe, 2006:221). Sağlık hizmetlerinin finansmanı mümkün olduğunca geniş tabanlı vergileme ile yapılmalıdır (Plá-Jones, 2003:132).

Günah vergilerinin zararlı alışkanlıkları önlemede sınırlı etkisinin olması, devletleri vergi politikası dışında başka araçlara da başvurmaya yöneltmiştir. Bireylere zarar veren maddelerin reklâm ve promosyonu yasaklama (yüksek gelirli ülkelerde talebi %7 azaltmıştır), medya aracılığı ile alkol ve sigara zararlarını anlatan bilgiler yayınlamak, sigarayı okul, çalışma yerleri ve kamu alanlarında yasaklayıcı politikalar, sigarayı bırakmak isteyenler için nikotin yerine kullanılacak maddelere ulaşımı kolaylaştırma ve diğer terapi yöntemlerini yaygınlaştırma bunlardan birkaçıdır ve zararlı alışkanlıklar ile mücadelede önemli katkı yapmışlardır (Jha-Beyer-Heler, 1999:48).

6. SONUÇ

Bağımlılık yaratan ve negatif dışsallıklara yol açan sigara, alkol tüketimi, piyango, kumar ve benzeri faaliyetlerden günah vergilerinin alınması yaygın bir uygulamadır. Günah vergileri, ilk uygulandığı dönemlerde dini temellere göre alınmaktaydı. Ancak, savaşlar, iç isyanlar ve kamu harcamalarına olan talebin artış göstermesi, devletlerin artan şekilde gelire ihtiyaç duymaya başlamasına neden olmuş ve mali nedenlerle yönetimlerin günah vergilerine olan talebi artırmıştır. Son yıllarda ise günah vergisinin kapsamı ve oranları artış göstermiştir.

Politik ortamın vergi artışlarına müsait olmadığı dönemlerde, popüler program devreye girmekte ve günah vergilerini arttırma eğilimi ortaya çıkmaktadır. Ekonomik ve sosyal nedenlerle yeni günah vergilerinin konulmasına ve mevcut günah vergisi oranlarının yüksek düzeyde artırılmasına karşı koymak gerekmektedir. Günah vergilerinin arttırılmasını savunanların ulaşmak istedikleri amaç ile elde ettikleri sonuçlar genellikle birbirleriyle çelişmektedir. Günah vergileri genellikle, yolsuzluk ve suça neden olan yeraltı piyasasının oluşmasına yol açmaktadır. Bunun sonucunda Amerika'da "Viski İsyanı"nda olduğu gibi, kanunlara saygısızlığı artırmaktadır. Kişiler ticari faaliyetlerini vergi nedeniyle gayri resmi sektörlere yönelttiği için, günah vergileri nedeniyle vergi geliri artmaktan çok azalma gösterebilmektedir. Ayrıca günah vergileri, vergilenen ürünün kalitesini azaltarak, kişilerin alışkanlıklarını aynı fiyatlarla potansiyel olarak daha zararlı mallar ile açmakta ve sosyal refah olumsuz etkilenmektedir. Alkol ve sigara bağımlılığının düşük gelir gruplarında daha yüksek düzeyde olması, bu negatif etkiyi artırmaktadır. Diğer taraftan günah vergileri, politikacılar için de ahlaki bir risk oluşturmaktadır. Bir taraftan gelir kaynağı olarak bu alışkanlıkların devamına bel bağlayan devlet, diğer taraftan bu faaliyetleri engellemeye çalıştığını iddia ederek çok alışılmamış ve çelişkili bir duruma düşmektedir. Politikacılar, arzu edilmeyen

davranışları engellemek ile gelirleri arttırmak için alışkanlıkları teşvik etme amaçları arasında tereddütte kalmaktadırlar.

Günah vergileri, zararlı alışkanlıkları önlemede yetersiz kalmaktadır. İstenmeyen sosyal ve ekonomik sonuçlara yol açmaktadır. Bu nedenle zararlı alışkanlıklar ile mücadelede devletin günah vergileri dışında başka yöntemlere de başvurmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Günah vergileri çözümün değil sorunun bir parçası olmuştur. İfade edilen tüm bu nedenlerden dolayı, yönetimlerin günah vergilerinin kapsamını genişletmeye çalışmasına karşı direnilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Alm, James. “*What is an Optimal Tax System?*”, National Tax Journal. 49:1, March. 1996, 117-133.

Black, Pa & Ai Mohamed. “*Sin Taxes And Poor Households: Unanticipated Effects*”, South African Journal of Economics. 74:1, March 2006, 131-136.

Bobak Martin, Prabhat Jha, Son Nguyen, and Martin Jarvis, “*Poverty and Smoking*”, in: Prabhat Jha and Frank Chaloupka, (Ed), *Tobacco Control in Developing Countries*. Oxford University Press, Oxford, 2000, 41-62.

Charles, John A (2002). “*Repent from sin taxes*”, Cascade Policy Institute. No. 2002-07, www.cascadepolicy.org/pdf/fiscal/2002_07.pdf, [İndirme Tarihi: 14.05.2008]

Devlet Planlama Teşkilatı, Dokuzuncu Kalkınma Planı İçki, Tütün ve Tütün Ürünleri Sanayii Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2007,

<http://ekutup.dpt.gov.tr/imalatsa/tutun/oik677.pdf> [İndirme Tarihi: 13.05.2008]

Edizdoğan, Nihat, Teoride ve Uygulamada Özel Tüketim Vergileri. Bursa Üniversitesi Basım Evi, Bursa, 1981.

Ekelund, Robert & Mark Thornton (1993). “*Punitive Taxes on Cigarettes Are Both Ineffective, Unfair*”, Atlanta Journal. May 19, <http://tobaccodocuments.org/ti/TIMN0187424.html>, [İndirme Tarihi: 15.05.2009]

Gant Paula A., Robert B. Ekelund. “*Excise Taxes, Social Costs, and the Consumption of Wine*” in: William F. Shughart II, (Ed), *Taxing Choice: The Predatory Politics of Fiscal Discrimination*, New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers, 1997, 247-269.

Heaton Herbert, Avrupa İktisat Tarihi. Çev: M. Ali Kılıçbay ve Osman Aydoğuş, Paragraf Yayınevi, 1.Baskı, Ankara, 2005.

Hyman, David N, Public Finance: A Contemporary Application of Theory to Policy. Fort Worth :Dryden Press,1999.

Holcombe Randall G. “*Tax Policy from Public Choice Perspective*”, National Tax Journal. Vol 51 No:2, June 1998, 359-371.

Holcombe Randall G, Public Sector Economics: The Role of Government in the American Economy. 1.baskı, Prentice Hall, ABD, 2006

Jha Prabhat, Joy de Beyer, and Peter S. Heler. “*Death and Taxes: Economics of Tobacco Control*”, Finance & Development. 36: 4, December 1999, 46-50.

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/1999/12/jha.htm>, [İndirme Tarihi: 20. 05. 2009]

Lewis, Stephen, Taxation for Development: Principles and Applications. New York: Oxford. University Press, 1984.

Lorenzi, Peter. “*Sin Taxes*”, Society. 41:3, March 2004, 59-65.

Mitchell Chester Nelson, Drug Solution: Regulating Drugs According to Principles of Efficiency. Carleton University Press, 1990.

Musgrave, Richard A. ve Peggy B. Musgrave, Public Finance in Theory And Practice. 4th Edition, McGraw-Hill, New York, 1984.

North, Gary. “*Puritan Economic Experiments*”, Tyler, Texas, Institute for Christian Economics. 1988, 41-61.

Öner, Erdoğan, Mali Olaylar ve Düzenlemeler Işığında Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet Döneminde Mali İdare. Maliye Bakanlığı APK Yayını, Ankara, 2001.

Pechman, J.A., B.Okner, Who Bears the Tax Burden?. Washington, DC: Brookings Institution; 1974.

Plá Nuria Badenes-Andrew M. Jones. “*Addictive Goods and Taxes: A Survey From an Economic Perspective*”, Revista De Economía Pública. 167:4, December 2003, 123-153.

Sirico, Robert. “*The Sin Tax: Economic and Moral Considerations*”, The Action Institute. Occasional Paper No.5, 1 January 1995.

http://www.acton.org/publications/occasionalpapers/publicat_occasionalpapers_syntax.php.

[İndirme Tarihi: 12.09.2006]

Shughart, William F II. “*The Economics of the Nanny State*”, in: William F. Shughart II, (Ed), Taxing Choice: The Predatory Politics of Fiscal Discrimination. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 1997, ss. 13-29.

T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı (KOM) 2005 Yılı Faaliyet Raporu(2005),

<http://www.kom.gov.tr/Tr/KonuDetay.asp?BKey=61&KKey=157>, [İndirme Tarihi: 11.05.2006]

Thornton, Mark (2003). “*Harm Reduction and Sin Taxes: Why Gary Becker is Wrong*”, Mises Institute Working Papers. 9/23/2003, www.mises.org/journals/scholar/Thornton9.pdf, [İndirme Tarihi: 10.02.2009]

Thornton, Mark, The Economics of Prohibition. Salt Lake City: University of Utah Pres, 1991.

Yelvington Brenda. “*Excise Taxes in Historical Perspective*” in: William F. Shughart II, (Ed), Taxing Choice: The Predatory Politics of Fiscal Discrimination. New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers, 1997, ss. 31-56.

Waisanen, Bert. “*Taxing Behavior*”, *State Legislatures*. 30:6, Jun 2004, 30-31.

Whitman Glen. “*Against the New Paternalism Internalities and the Economics of Self-Control*”, *Policy Analysis*. CATO Enstitute, No. 563, February 22, 2006,
<http://www.cato.org/pubs/pas/pa563.pdf>, [İndirme Tarihi: 18. 06. 2009]

World Health Organization (2006), *Health Promotion and Dedicated Taxes, Regional Strategy for Health Promotion. Follow-Up of The Sixth Global Conference. on Health Promotion*,
http://www.searo.who.int/LinkFiles/RC_Documents_SEA-RC-59-5-Inf.3_10.pdf, [İndirme Tarihi: 12. 06. 2009]